

CIORAN ȘI NOICA

Noica este în primul rând singurul care a trăit cu visul întemeierii unei școli de filosofie românească (după cum Nae Ionescu întemeiasă o școală de gândire a problemelor românești în plin război pentru definirea ființei românești), vis care nu s-a împlinit niciodată. În viața lui Noica au loc două metamorfoze: una care face trecerea de la spiritual la politic în perioada interbelică și cealaltă care marchează diferența dintre Noica publicistul și Noica filosoful; pe de-a întregul, am putea spune că este vorba de un sistem, Noica fiind singurul creator de sistem al întregii sale generații, centrat pe problematica definirii omului românesc, în manieră revoltat spirituală în perioada interbelică și în manieră așezată, încheagată după instaurarea comunismului. Închisoarea a produs în Noica o detașare de uman pe care nu o vom regăsi, de exemplu, la Cioran.

Cum era viața românească în acel timp? O știm deja: morbul luptei pentru cauza națională nu crea decât haos în rândul democrațiilor, al studenților, al evreilor și românilor care interpretau fiecare în mod diferit necesitatea coeziunii națiunii române, procesul realizării la propriu a acesteia după 1918. Dar cel mai bine surprinde acest fenomen Eugen Ionescu, care în scrisoarea pe care o scrie de la Paris, pe 9 ianuarie 1938 lui Ionel Jianu, îi incriminează pe Noica și Cioran, dar mai ales pe Cioran: „Am auzit însă că face [Noica] fel de fel de isprăvi «căpitanesti». E în mâinile acelei coropișnite demonizate de Cioran și nimeni nu-l mai poate scoate de acolo”ⁱ. În toamna lui 1938, Noica nu aderase încă la Mișcarea Legionară; el privea cu entuziasm grupul de legionari români care se formase la Paris la acea dată și din care făcea parte și Cioran, dar la acea dată nu depășise încă stadiul admirației dezinteresate. Pentru Cioran mai întâi, și apoi pentru Noica, tot ceea ce conta în ceea ce privește problema României, era acea hartă morală interbelică deplorabilă. De fapt, credem că de aici a început implicarea generației în politic, având o motivație la început intelectuală, care odată cu trecerea profesorului de partea Gărzii a devenit și politică. Dacă Nae Ionescu era simbolul binelui printre studenți, Codreanu devine instrumentul politic al acestui bine ce trebuia să măture starea de rău general ce paraliza țara. Cu această asociere mentală în cap, evident că moartea lui Codreanu a însemnat pentru Cioran și Noica, dar nu numai, o adevărată cotitură: implicarea publicistică hotărâtă a lui Noica și *je m'en fich*-ismul lui Cioran care a înțeles la acea dată că se află în fața sortii unei țări fără de soartă. La ambii intelectuali, Noica și Cioran, dar și la întreaga generație regăsim dorința obstinată de a schimba lumea, ca și acceptul de a suferi pentru această schimbare; mulțimea articolelor lor prolegionare „însăpământă” azi pe occidentali, privite din liniștea deceniilor, dar nouă ca români ni se pare oarecum justificabil gestul lor, cunoscând teribila *problemă a României*, rămasă totdeauna nerezolvată. Noica, asemenea lui Cioran, va fi și el obsedat de problema străinilor, utilizând ca și Nae Ionescu sintagma de „bun român” rezervată aceluia român care este capabil să accepte minoritarii, dar: „...Drama istorică a românului a fost de a avea de luptat întotdeauna cu străinul. Românul s-a luptat cu turcii, cu rușii, cu austriecii, cu ungurii etc. E prea adâncă lupta trecutului pentru a nu fi resimțită și astăzi. Românul are o indispoziție atavică față de străinul care îi mănâncă pâinea”ⁱⁱ. El consideră, ca și Cioran de altfel, hitlerismul ca fiind un fapt politic absolut normal. Este suficient să citim articolul *Despre morala internațională* apărut în 1934 pentru a ne convinge. Alături de Eliade, Noica crede în omul nou, care reprezintă de fapt omul creat de către legionarism, dar respectând trăsăturile de bază ale omului românesc și perfect conștient de necesitatea culturii ca suport pentru definirea statală, pentru legitimarea românului ca om în statul său; Cioran nu militează pentru acest om nou, el vroia un om românesc în totalitate reformat, un fel de occidental al spațiului balcanic! Ca și Cioran, care își intitulează chiar un întreg capitol din *Schimbarea la față*, „colectivism național” și evident sub influența lui Nae Ionescu, Noica optează pentru colectivismul național, ca formulă de identificare a unei societăți noi, care are nevoie de o nouă identitate, nu departe de istoricitatea ei, colectivismul național fiind așadar realizarea specificului național. Colectivismul îi apărea filosofului român ca fiind singura formulă prin care individul se simte scapat de propria sa insignifianță. Un naționalism pus în slujba fiecărui individ cerea Noica la acea vreme, adică o utopie. Fidel lui Nae Ionescu, el vedea în națiune spațiul „unde nu poate exista nicio tiranie de obiectivitate, de exterioritate. Totul este trăit dinăuntru, de către subiecte a căror comuniune singură face cu puțință subiectul colectiv”ⁱⁱⁱ. Are poporul român o misiune? se întrebau Cioran, Eliade. Desigur că da, este și răspunsul lui Noica, numai că „Noi nu mai vrem să fim eternii săteni ai istoriei!”. Parcă l-am cita pe Cioran! În plus, trebuie schimbată și legitimitatea României, marca prin care ea se definește în lume: „Particularitatea românilor, până acum, a ținut, de o viață spirituală care nu s-a putut împlini decât în pasivitate și n-a desfășurat decât virtuți negative (răbdare, cuminenție, nădejde, toleranță) (...) Și să avem psihologia insului care stă sub vremuri, chiar atunci când nu mai suntem sub ele”^{iv}. Aceleași trăsături le-am regăsit incriminate și la Cioran: nehotărâre, resemnare, pasivitate.

Din 1938 până în 1940, Noica glisează și el spre „spiritualitatea” generației, ceea ce înseamnă adoptarea iraționalului mișcării colective gardiste, păstrând facultatea creștinismului în factura sa ortodoxă, ca formă de mântuire a individului. De ce atâta agitație în epocă pentru orientarea religioasă, pentru modelul românesc al ființării? Pentru că această disensiune între spirit și politic a fost impusă de către Garda de Fier, care se alimenta filosofic din magia oratorică a lui Nae Ionescu. Garda de Fier s-a prevalat de elementul său mistic pentru a ajunge la putere. A scăpat totuși din vedere un aspect important, și anume, lipsa de susținere din partea lui Hitler, care ulterior le va fi fatală. Hitler îi considera „niște exaltați mistici pe a căror conduită nu te puteai baza în momente-cheie”^v. Codreanu, figura paternă a României la acea dată, a unei României în derivă din cauza politicianismului clientelar, se credea purtătorul unei ordini divine; în Legiunea sa, fiecare nou venit trebuia să treacă printr-un stadiu de trei ani până la căpătarea numelui și a statului propriu-zis de legionar. Viziunea gardistă era ea însăși clădită pe o dimensiune religioasă și naționalistă, încorporând trei elemente: Legiunea, fiind evident responsabilă de această revigorare, neamul românesc care trebuia vindecat de răul democratic și Dumnezeu. Legiunea nu separa religia de politică, iar întreaga societate trebuia reasezată pe fundamentele moralei creștine, numai că această viziune religioasă se instaurează prin instrumente totalitare și de către indivizi fanatici în impunerea viziunii lor. Nu ne este greu să înțelegem în acest context fraza lui Cioran, care își însușise doctrina legionarismului: „...Un popor religios, adică fanatic, profetic și intolerant, chiar dacă este lipsit de capacitate politică, își deschide un drum în lume datorită pasiunii lui religioase”^{vi}, numai că el găsea, spre deosebire de Noica și Nae Ionescu, că ortodoxis-

mul nu are resursele interioare necesare pentru a produce o astfel de revoluție în oameni în primul rând. De asemenea, atunci când Noica scrie că legionarii trebuie să termine cu mentalitatea călduță a românului mediocru, care se mulțumește cu puțin: „Știam bine că se găsesc încă, în țara aceasta, după toate dezastrele ei, oameni care să creadă, ca și acum zece ani, că tot ce le trebuie e «puținul bine»». Doar pentru că se mulțumeau cu puținul bine, pentru că le era frică de binele cel adevărat, răsturnător și restaurator, au slujit ei putregaiul și minciuna acestora”^{vii}, avem senzația că îl citim pe Cioran notând: „Românii au fost totdeauna prea călduți”^{viii}. Revoluția creată de „tânăra generație” nu este absolut originală; trecerea de la spiritual la politic se face după formula lui Emmanuel Mounier, cel care milita în favoarea unei „revoluții care să fie, înainte de toate, fundamental, profund spirituală”^{ix}. În plus, această idee a spiritualității excesive, care va viza și conceptul despre „națiune ca determinare naturală”^x, ce va determina tânăra generație să se apropie de Garda de Fier și de interpretare a fenomenului ființei românești, în maniera lui Cioran, Eliade, Noica și Vulcănescu, această idee este preluată de la Nae Ionescu.

Noica se desfășoară în gazetărie cu articole care atacă expansiunea evreiască în România, corupția și democrația. El critică, de asemenea, tactica partidelor democrate, liberal și țărănist, de a exclude tinerii din viața politică, oportunitate pe care le-o va oferi Garda de Fier, dar și falsa democrație pe care o promovau acestea și falsa îngrijorare pentru problemele țării, ca și falsa competiție între ele însele! De exemplu, în ceea ce privește „isprăvile” Partidului Național-Țărănesc, Noica scrie: „De vreo cinci ani de zile toată lumea stă cu gura căscată la isprăvile partidului acestuia. Ce ispravă a făcut în privința «străinismului cultural, politic, social și economic»? Ce formă de viață stăină a eliminat, ce țărănism a încercat să întemeieze?”^{xi}. Democrația era echivalentă cu corupția, căci politicienii „cred aproape mistic (dacă nu interesat) în democrație, în orice fel de democrație (...) nu cred democrații noastre că în țara românească sunt prea multe lucruri care se petrec în culise?”^{xii}; era o manifestare absolut locală a clasei politice care nu știa sau poate nu vroia să aplice conceptul occidental. În plus, un partid care cerșește voturile alegătorilor nu poate decât întreține utopia democrației. Eternul naționalist Noica nu va agreea niciodată democrația: „Să continuăm să fim democrați? Foarte bine, dar pentru câtă vreme? Să începem să fim democrați, căci nici n-am început încă bine? Dar, dacă o doctrină a reușit să se compromită atât de repede, vom mai putea avea răbdare să așteptăm cumiști, ani de zile reabilitarea ei?”^{xiii}, căci, din punctul lui de vedere democrația „și avea sursa într-un stat guvernat de principiile masonice ale internaționalismului iudaic”^{xiv}. Totodată, chiar în 1929, așadar cu mult înainte de angajarea sa politică, Noica insistă în publicistica sa asupra acelorași caracteristici negative la adresa poporului român, incapabil de a face istorie, precum Cioran însuși. Dacă obsesia gânditorului de la Rășinari a fost incapacitatea românilor de a-și depăși condiția istorică, de a ieși din matca lor seculară liniștită, iată în 1929 un Noica similar: „Suntem un popor fără actualitate, pentru că, necunoscându-ne, noi nu știm care act trebuie să trăit și care gest trebuie efectuat, ca expresii firești ale naturii noastre. Suntem un popor fără istorie, pentru că, iarăși, necunoscându-ne, noi nu știm ce putem descoperi în trecut. Fără actualitate și fără istorie, fără axă și, văduvi de orice îndemn, cum să nu ne cuprindă înclinarea fatalismului?”^{xv}. Și acest fatalism provine din păcatul generației de a se alimenta prea mult din trecutul istoric placid; ea vrea o revoluție, dar îi lipsește voința de a o face, sau vrea această revoluție pentru a se mântui pe ea însăși, scrie Noica în cadrul aceluiași articol în care se întreabă retoric: „Pe ce fel de cărți au învățat dânsii [elevii lui Titu Maiorescu] filosofia?”^{xvi} pentru că Noica îi va reproșa tot timpul lui Maiorescu plasarea filosofiei pe un făgaș greșit. Chiar la maturitate, Noica, de vorbă cu Liiceanu, găsește că Maiorescu a greșit atunci când a folosit prelegerea în locul lucrului pe text în scopul înțelegerii filosofiei sistematice. Spre deosebire de Cioran, Noica consideră că teoria formelor fără fond maioreșciană este greșită doar atunci când trebuie să se aplice la filosofie, pentru că în rest, formule sunt plastice și capabile oricând de a-și găsi un continut: „De ce forma fără fond se face vinovată numai și numai în filosofie? Pentru că, între toate angajările și comportamentele eului social, filosofia este singura care cere întâlnirea cu originalul”^{xvii}. □

Fragment din *Cioran și tânăra generație*

ⁱ apud revista *Literatorul*, an II, nr. 8, 28 feb 1992

ⁱⁱ C. Noica, *Între români și străini*, în *Credința*, nr. 79, 9 martie 1934

ⁱⁱⁱ C. Noica, *Des-cifrare, des-tănuire* în *Gând românesc*, nr. 5-12 mai-decembrie,

1938

^{iv} C. Noica, *Spiritualitate și moarte*, Adsum, p. 2

^v Ibidem, p. 105

^{vi} E. Cioran, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 63

^{vii} apud S. Lavric, *Noica și mișcarea legionară*, Editura Humanitas, București, 2007, p. 213

^{viii} Ibidem, p. 49

^{ix} E. Mounier, *Esprit*, nr. 7, aprilie 1933, p. 139

^x A. Laignel-Lavastin, *Filosofie și naționalism, paradoxul Noica*, traducere din franceza de Emanoil Marcu, Editura Humanitas, București, 1998, p. 241

^{xi} N. Noica, *Către „tineretul universitar național-țărănesc”*, art publicat în 1933, inclus în vol. *Între suflet și spirit, Publicistică II*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 182 – 183

^{xii} C. Noica, *A fi democrat*, art publicat în 1934, în Ibidem, p. 438

^{xiii} C. Noica, *Legenda partidelor mari* în *Credința*, an II, nr. 149, 5 iunie 1934

^{xiv} S. Lavric, op. cit., p. 119

^{xv} N. Noica, *Specifică noastră seninătate...*, art publicat în 1929 inclus în vol. *Semnele Minervei, Publicistică I*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 465-466

^{xvi} C. Noica, *Rânduri pentru elevii lui Titu Maiorescu*, art publicat în 1936, inclus în vol. *Moartea omului de mâine, Publicistică III*, Editura Humanitas, 1994, p. 221

^{xvii} G. Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 236